

Innhold

Forord	13
DEL 1	17
Kapittel 1	
Kunstneren som veileder for barns kunstmøte	
En studie av prosjektet «En stein er en del av jordkloden»	19
<i>Anna-Lena Østern</i>	
Innledning	20
Steinprosjektet som prosess – to fortellinger	20
Kunstnerens fortelling om «steinprosjektet»	20
Forskerens fortelling om «steinprosjektet»	22
«Steinprosjektet» som forskningsprosjekt – refleksiv metodologi	25
Filosofisk referanse til kunstmøte og stemthet	26
Transformative kunstneriske læringsprosesser	28
Hva kunstneren som veileder gjør	30
Kunstnerens livsfortelling innvevd i det kunstpedagogiske arbeidet ..	32
Kunnskapsformer i bruk og viten som skapes i steinprosjektet	33
Referanser	35
Kapittel 2	
Det første forsøkets magi	
Arkitektstudenters første egne arbeid	37
<i>Bjørn Otto Braaten</i>	
Innledning	37
En uventet oppdagelse	38
Invitasjonsrommet	40
Undersøkelsen	43

Valg av innfallsvinkel og ramme for diskusjonen	45
Kaos, Eros og Kosmos	46
Hula, Tårnet og Vandringsen	50
Det første forsøkets magi – noe mer enn begynnerflaks?	55
Sosialisering til arkitektens verdier	56
Sammenfatning	58
Referanser	59

Kapittel 3

Musikkundervisning som en dialog mellom det ytre og det indre

En jazzpedagogs profesjonsforståelse	60
--	----

Elin Angelo

Gehör, musikalitet og musikkopplevelsen som eksistensiell erfaring.	61
Jazzpedagogen – JP	61
Problemstilling og forskningsdesign.	62
Binære omdreiningspunkter	65
«Inn i musikken»	67
Omdreiningspunktene. Identifisering og diskusjon	69
Tradisjon–frigjøring	70
Musikk som hørbar–musikk som uhørbar	71
Utdanner–utøver	75
JPs profesjonsforståelse og musikkutdanning.	76
Referanser	79

Kapittel 4

Det muntliges kunst	83
-------------------------------	----

Kristin Solli Schøien

En talentbasert ferdighetsforståelse	83
Muntlighet som kunstform	86
En kunstdidaktisk tilnærming til øvingen av muntlig uttrykk	87
Fire faser i et kunstnerisk forskningsarbeid	87
Opparbeiding av distanse til det egne uttrykket.	91
Forholdet mellom lærer og student et likeverdig subjekt–subjekt-forhold	92
Oppsummering.	94
Referanser	95

DEL 2	97
Kapittel 5	
Barns skaping av rom hos Olav H. Hauge.	99
<i>Atle Krogstad</i>	
Innledning	99
Kunstverk som opplevelsesrom	100
Subjektet alene med sin opplevelse av seg selv og verden.	103
Kunstens rom intensiverer subjektets opplevelse av verden	105
Hytta i stua som tilbaketrekning.	105
Barns skaping av rom i barnehagen	105
Improvisasjon og byggekunst	106
Barns måter å skape rom på	107
Sanselige og eksistensielle erfaringer.	108
Kunnskap om barns skaping av rom i utvikling av pedagogiske miljøer	109
Referanser	110
Kapittel 6	
Tegnmakernes taktile møter	112
<i>Solveig Åsgard Bendiksen</i>	
Blyantens hemmelighet	112
Menneske og artefakter i verden	113
Lek kjennetegner kunst	114
Å skrive, å tegne og å fortelle	115
Å skrive	116
Are you experienced?	117
Den vietnamesiske jenta	117
Skriftlige fikseringer.	118
«Vil du skrive namnet ditt?» eller «skriv hva du vil»	119
Medier; flak.	121
Ettergivende medier og motstandsmedier.	122
De gode hjelpere	123
Tekststedene.	124
Estetiske formasjoner	125
Tegnmakere og tegntydere.	125
Avslutning.	126
Referanser	128
Kunstabilder	128

Kapittel 7**Barnehagebarns kunstmøte i digitalestetisk praksis. 129***Mari Ann Letnes*

Prosjektet «Mellom virtualitet og virkelighet»	129
Metode	131
Teoretisk forståelsesramme	133
Sentrale begreper	133
Estetikk og pedagogikk.	135
Hva materialet forteller	136
Møte mellom barnehagebarna og Hannah Ryggen	137
Emil fascineres av «Grå figur»	137
Barnas dreiebok og tekstskaping	138
Estetisk erkjennelsesutvidende, stimulerende kunstmøte.	139
Begrensede kunstmøte.	140
Meningsskaping i tekst og bilde.	140
Digital redigering	142
Emils ønske om et gjensyn med «Grå figur».	142
Barnas transformerte kunstuttrykk	144
Publikums møte med «Prinsesse Fiania og prinsen Oskar»	144
Begrensede kunstmøte.	145
Kunstmøter i digitalestetisk praksis	146
Hovedmomentet i digitalestetisk danning er den estetiske dimensjonen.	147
Konklusjon om kunstmøte som muliggjøres eller begrenses	147
Referanser	148
Vedlegg: Verklister over Hannah Ryggens billedvever som barna har fotografert	149

Kapittel 8**Playbackteater i barneskolen 150***Børge Kristoffersen*

Innledning	150
Playbackteater i skolen	151
Forskningsspørsmål og analyse	151
Drømmedag er «Gå på butikken»	152
Om barns fortellinger	152
«Bestevenner? Ikke helt» – om estetisk transformasjon.	153
Rituelte trekk i playbackteater	155

Teater er ikke helt likedan – men en kjenner seg igjen	156
Å lytte inn en fortelling	157
Mariams opplevelse?	158
Playbackteater i «Ingen utenfor»	158
«Kommer dere i morra?»	160
Referanser	161

Kapittel 9

Att forska på clown i klassrum.	162
<i>Birgitta Silfver</i>	
Fem utmaningar i att forska på clown i skolan.	162
Clownarbeite i ett klassrum	164
Vem är clownen?.	164
Clowner i nutid – och dåtid	165
Små och stora teorier	166
Att levandegöra leken med identitet	167
Relationen mellan kunskap och karneval	170
Vad forskning om clown i klassrum tillfört	171
Referenser	172

Kapittel 10

Tenåringers multimodale meningskaping i storyline	173
<i>Nora Sitter</i>	
Innledning	173
Fra verbalspråk til multimodal fortelling	173
Storylineprosjektet «Vann som trussel og håp».	175
Utforsking og innlevelse	176
Spor av skrift i TV-showet	177
Teksthendelsene griper inn i hverandre	178
Jordskjelv og tsunami i Japan – Virkelighet møter fiksjon	179
Multimodal analyse	180
Fakta integrert i kjøkkenbordsdialog	182
Meningsutvidelse gjennom humor	183
Å utnytte uttrykksformenes potensial	184
På uttrykksformenes og rekkefølgens vilkår	187
Multimodal veiledningskompetanse	187
Mangfoldig tekstkultur i endring	188
Uforutsigbare transformasjoner når språkhandlinger settes i spill.	189

Mot et tverrfaglig begrepsapparat	190
Referanser	191
Kapittel 11	
Ungdom, lokalhistorisk teater og kulturestetisk praksis	193
<i>Vigdís Aune</i>	
Bakgrunn	193
Olav Engelbrektsson, en friluftsopera i Trøndelag	194
Tenåringer, unge individer i en senmoderne kultur	194
Lesemåte og metode inspirert av «cultural studies»	195
Fortolkende etnografi	196
Niklas Luhmanns systemteori	197
Forskning om ungdom og lokalt teater	199
Lokalt teater studert som kulturestetisk praksis	200
Stedets rolle i den kulturestetiske praksisen	201
Rollens rolle i den kulturestetiske praksisen	203
Musikkens rolle i den kulturestetiske praksisen	205
Å gjøre kulturelle erfaringer i dramatisk handling	206
Betydningen av interaksjonen med ledelse	207
Betydningen av interaksjon mellom spillere	209
Fellesskap og kulturell orientering	211
Sammenfatning og konklusjon	212
Referanser	213
DEL 3	217
Kapittel 12	
Den estetiske erkjennelsen	219
<i>Hansjörg Hohr</i>	
En symbolteoretisk definisjon	220
Emosjonelle aspekter	223
Ferdighetsaspekter	224
Etiske aspekter	224
Sanselige aspekter	225
Systemiske aspekter	226
Det mytiske	228
Det ludiske	230
Det kunstneriske	231
Referanser	232

Kapittel 13**Provokasjon for å koble elevene på 234***Geir Stavik-Karlsen*

Estetikk: forlegenhet som overskridende forpliktelse	235
Klargjøring av begreper.	236
Estetikken i skolen mangler faglighet.	237
Estetikk og overskridelser, avantgardekunst som eksempel.	238
«Performance»: et hybrid kunstuttrykk som inspirasjon til lærerforestillingen?	240
Performanceøyeblikk i klasserommet	244
Performance som inspirasjon til fornyelse av undervisning	246
Lek hos Huizinga og Caillois og oppmerksomt nærvær i skolen.	248
Det som kan føde samtalen og møtet i skolen: forpliktelse til nærvær	248
Risikoreduksjon og mangel på overbevisning om eget budskap.	249
Overskridelse forutsetter skille mellom «on-stage» og «off-stage».	250
Læreren som skuespiller, performer og gjøgler	252
Undervisning og surrealisme, elevenes opplevelse av et absurd drama?	254
Estetikk og kreativitet – skaperaktens krav til mot	255
Undervisning som kunstart – den skapende læreren	257
Referanser	259

Kapittel 14**Fra erfaring til reflektiv kunnskap****Sentrale premisser i drama og i praksisledet forskning 261***Bjørn Rasmussen*

Kunstbasert og praksisledet forskning	261
Særtrekk i dramapedagogikk og praksisledet forskning	265
Avslutning.	268
Referanser	270

Kapittel 15**Vitensformer i estetisk praksis 273***Anna-Lena Østern, Geir Stavik-Karlsen og Elin Angelo*

Artikulering av estetisk erkjennelse	273
Semiotisk arbeid som dialog om mening i mellomrom	276
«Det tredje rommet»	279
Referanser	280
Forfatterpresentasjon	281

Forord

Denne artikkelsamlingen er et bidrag til kunstpedagogikk og kunnskapsutvikling. Tekstene skal skape dialog mellom kunstfag, estetiske læringsprosesser og pedagogisk refleksjon. I de ulike artiklene artikuleres erfaringer som utvikles gjennom arbeid i en kunstform eller gjennom estetisk tilnærming til kunnskap.

Bildet på omslaget uttrykker en sentral tanke når kunnskap utvikles i estetiske læringsprosesser: Hva om vi snur opp ned på perspektivene vi studerer verden ut fra? Hva skjer hvis vi velger å beskrive kunnskap med dimensjoner som er neglisjert eller marginalisert i dagens utdanninger? For en danser er det å snu opp ned på seg selv helt naturlig for å uttrykke mening gjennom bevegelse, og for en komponist er «omvendning» et kompositorisk grep. Kunst kan bidra til lignende prosesser i skole og utdanning, noe artiklene gir eksempler på.

Barn og unge vokser opp i en verden i forandring og møter ulike kulturer i og utenfor skolen. Gjennom digitale medier er hele verden til stede både med fascinasjon og med skremmende scenarier og utfordrer til global bevissthet. I skole og utdanning forventes det at de spørsmålene som dette reiser, blir bearbeidet og utforsket med ansvarlighet og innsikt. Denne boken legger vekt på den estetiske erkjennelsen som følger av sansebasert læring som en måte å nå innsikt på. Begrepet «estetisk» knytter an til sanselig erkjennelse som kunnskapsform, og gjennom estetiske læringsprosesser skapes formuttrykk som er ladet med innsikt og mening.

Skiftende regjeringer presiserer behovet for «basiskunnskap», som særlig synes å bety en satsing på lesing, skriving og regning samt innlæring av en bestemt kunnskapskapital. Senere har begrepet basiskunnskap også inkludert sosial og kulturell kompetanse. I *Læreplanverket for Kunnskapsløftet* (Kunnskapsdepartementet 2006) vektlegges det skapende mennesket. I samme læreplanverk nevnes i den delen som kalles «Læringsplakaten» nettopp sosial og kulturell kompetanse. Det har imidlertid i liten grad vært forskningsmessig belyst hva kulturell

kompetanse innebærer, og hvordan den kan oppnås. I særdeleshet gjelder dette hvordan ulike estetiske symbolmedier som musikk, dans, teater, litteratur, film og visuell kultur kan bidra i samfunnets dannelsesprosjekt. Forfatterne i denne boken mener det eksisterer et misforhold mellom skolens dominerende kunnskapstradisjon og et alternativt kunnskapsbegrep som finnes i kunstneriske/estetiske medier og deres fagtradisjoner.

Vår forforståelse er at estetikken har et uutforsket potensial. Det behøves forskning som formulerer hvilke kunnskaps- og vitensbegreper som finnes innenfor de estetiske symbolmediene som arbeider med dekonstruksjon og rekonstruksjon av mening og form. Kunstens dannende funksjon er ikke tilstrekkelig utforsket med et nåtidsperspektiv, og vi ser estetikkenes betydning som underbelyst både fra pedagogikk og kunst. Vi ønsker å komme bort fra en instrumentell og normativ pedagogikk, men også fra en begrenset forståelse av hva som egentlig er kunst, gjennom å fokusere på ulike estetiske praksiser og deres meningspotensial. I boken bruker vi begrepet didaktikk for å betegne broen mellom fag og pedagogikk. Vi bruker begrepet kunstpedagogikk for å inkludere både fag, didaktikk og pedagogisk refleksjon knyttet til estetiske fag og ulike kunstuttrykk.

Artikkelforfatterne presenterer kunst- og kulturpedagogisk forskning gjennom avgrensede studier, og bidrar med kunnskap om estetiske praksiser og forskning på dem. Bidragsyterne er på ulike måter tilknyttet Kunstdidaktisk forum ved NTNU som ble startet høsten 2007 etter initiativ fra to av redaktørene av denne artikkelsamlingen. Hensikten med dette forumet var å samle NTNUs ulike kunstfaglige miljøer med didaktikk som et felles brennpunkt. De kunstfaglige miljøene har nettopp et pedagogisk-didaktisk element i sin utdanning som de fleste kunstnere på ulikt vis forholder seg til. Gjennom seminarer med både egne og eksterne krefter har det tidvis problematiske forholdet mellom kunst og didaktikk vært tematisert. Et gjennomgangstema har vært hvordan kunst kan kommunisere uten å bli didaktisk på en negativt overfortolkende måte. De forskerstudentene som har bidratt med tekster i denne boken er knyttet til den nasjonale forskerskolen for lærerutdanning NAFOL, og Kunstdidaktisk forum har vært første presentasjonssted for mange av artiklene.

Boken er delt inn i tre deler, og hver del innledes med en kort presentasjon. I den første delen ser vi på den voksne som kunstner eller kommende profesjonsutøver. I denne delen beskriver vi aspekter av et annerledes lærerideal innenfor kunst og kunstfag og didaktikk. Den andre delen består av artikler som beskriver estetiske tilnærminger til læringsprosesser med barn og unge. I den tredje delen belyses tematikken gjennom tre artikler som presenterer kunnskapsutvikling der estetiske tilnærminger og kunstbaserte arbeidsformer er sentrale. Den avsluttende

artikkelen i boken drøfter betydningen av å skape et tredje rom for utdanning som omfatter både faglig kunnskap, opplevelse og engasjement i helhetlige læringsforløp. Her sammenfattes vitensformer i estetisk praksis som en syntese, der refleksjonen skjer i ulike uttryksmåter og har som mål å skape nye måter å tenke på. Boken er skrevet for studenter, lærere og forskere i lærerutdanning, kunstutdanninger og ulike kombinasjoner av disse utdanningstypene.

Vi takker alle deltagere som er beskrevet gjennom studiene, som presenteres i artiklene. Takk også til forlagsredaktør Hallvard Aamlid for godt samarbeid og innsiktsfulle råd og kommentarer underveis i prosessen. Takk også til Monika S. Nyhagen for nødvendig referansekontroll i slutfasen av arbeidet med boken. Stor takk også til Jørn-Otto Akø for nøyaktig og engasjert arbeid med korrekturere.

Trondheim, januar 2013

Anna-Lena Østern, Geir Stavik-Karlsen og Elin Angelo